

Kūfalta mantojums

*Izglītoši informatīvs buklets par ainavu arhitektu Georgu Kūfaltu,
īss ieskats Elejas un Žaģares muižu parkos*

Georgs Frīdrihs Ferdinands Kūfalts

Dārzu mākslinieks

Georgs Frīdrihs Ferdinands Kūfalts

(Georg Friedrich Ferdinand Kuphaldt,

1853.-1938.)

Georgs Kūfalts piedzima un pavadīja bērnību Vācijas pilsētā Plēnē, kopā ar brāļiem un māsām. Plēne bija neliela pilsētiņa, taču ar skaistu dabu un ainavām, ko Kūfalts bieži pieminēja savās atmiņās – dižskābaržu meži, romantiskas ezera ainavas, pļavas, labības lauki, mazas upītes, pils terases un karaļa dārzs. Interesi par dārza mākslu viņš pārmantoja no tēva, kas bija skolotājs un aizrāvās ar botāniku. Vēlāk, pēc tēva nāves, Georga māte nostiprināja viņa interesi par dārznieka profesiju, kopā apmeklējot dažādas dārzniecības. Tas daļēji bija saistīts ar viņa veselību, jo atrašanās svaigā gaisā bija rekomendējuši ārsti. Studijas viņš uzsāka Oitinas dārzkopības skolā un vēlāk turpināja Reitlingenas Pomoloģijas institūtā. Praktiskās zināšanas viņš turpināja nostiprināt, strādājot kokaudzētavās, dārzniecībās, Karaliskajā dārznieku mācību iestādē Potsdamā un Ķelnes zooloģiskajā dārzā. Savas darba gaitas par virsdārznieku viņš uzsāka Ostspringnicā, Brandenburgā, vēlāk viņš vadīja darbus un pats piedalījās koku stādīšanā gar Vācijas lielceļiem, strādāja pie vairākiem nelielu dārzu projektiem, līdz ar to izmantoja iespējas daudz ceļot.

1879. gadā Georgu Kūfaltu uzaicināja kļūt par pilsētas dārznieku Rīgā – tajā brīdī viņam bija 26 gadi. Par Rīgas dārziem turpināsīm nākamajos rakstos, bet jāatzīmē, ka tieši šis amats un ceļošana uz Rīgu bija pagrieziena punkts Kūfalta dzīvē, saistot profesionālas gaitas ar Baltijas reģionu, radoši strādājot Latvijā, Lietuvā, Krievijā, Somijā un Igaunijā.

Kara laiks 1915. gadā lika Kūfaltam atgriezties Vācijā, kur viņš strādāja par Šteglīcas dārza direktoru Berlīnē. Šajā periodā viņš apkopoja savas zināšanas monogrāfijā "Pielietojamās dendroloģijas prakse parkos un dārzos" (Die Praxis der angewandten Dendrologie in Park und Garten), ko izdeva 1927. gadā.

Vēlāk, mazinoties represijām, 1931. gadā Kūfalts ar sievu apmeklēja Rīgu, nostalgiski apciemojot savus ierīkotos dārzus un parkus kā arī mājvietu Ķeizardārzā. Pārmaiņas, kas notikušas dārznieka Andreja Zeidaka vadībā, diemžēl neiepriecināja Kūfaltu, bet tie bija citi laiki, cita dārzu mākslas mode, citas prasības pret ārtelpu. Savukārt Kūfalts priecājās, redzot, ka pēc kara Rīgā parki un dārzi turpināja dzīvot, ka čaklo latviešu dārznieku darbs turpinās. Kūfaltam aizejot 1938. gadā, vairākas Eiropas dārzu mākslas biedrības un brālībasiecēla viņu goda biedra statusā, godinot viņa zināšanas daiļdārzniecībā un mūža ieguldījumu. 2014. gadā atzīmējot Rīgas dārzu un parku direkcijas 135 gadu jubileju, pilsētas kanālmalas apstādījumos iepretim Latvijas Universitātes ēkai atklāta piemiņas zīme pilsētas dārzu pirmajiem veidotājiem.

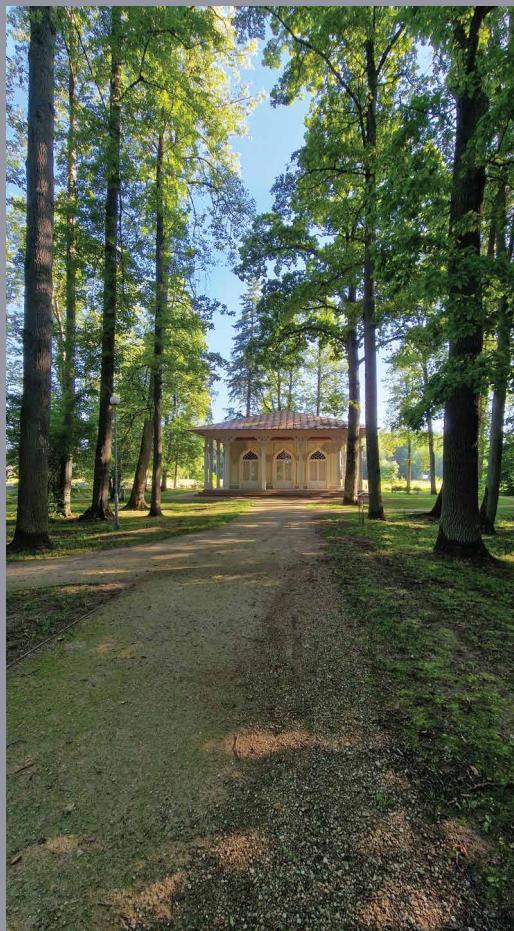
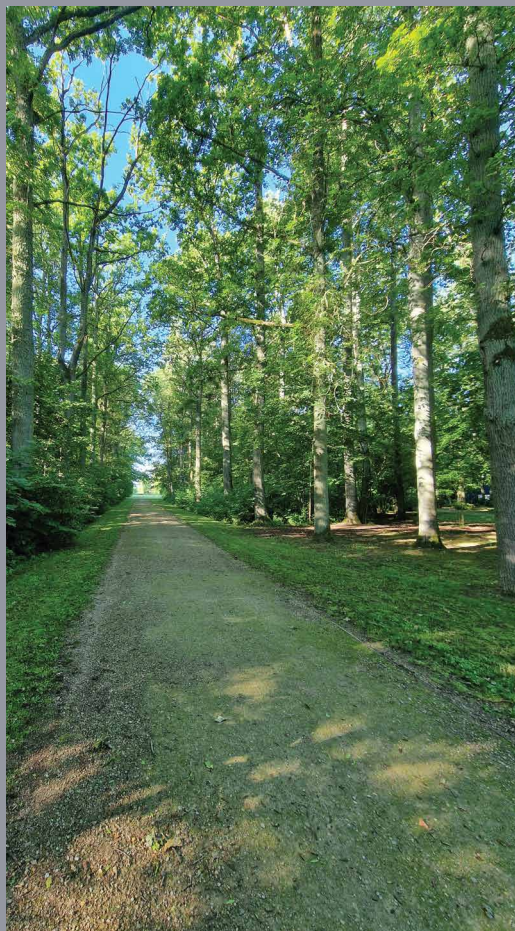
Kūfalts savā profesionālajā darbā sekoja vairākiem parku un dārzu izbūves principiem, viens no tiem - ārtelpas izbūvi nosaka dabas apstākļi un teritorijas atrašanās vieta. Būtiska bija izpratne par ārtelpas trīs dimensiju būtību, jo parkos un dārzos augi ir pamatelements, kas veido gan telpisko struktūru, gan ienes krāsas, formas un daudzveidību, harmoniju vai kontrastu. Pēc Kūfalta domām viens no iedvesmojošākajiem ārtelpas elementiem ir ūdens – kas ir neizsmeļams ideju avots. Viņš parka kompozīciju būvēja no gleznieciskiem skatiem un interesantām perspektīvām, ņemot vērā parka plānotos kustības ceļus un svarīgākos skatupunktus, no kuriem šie skati un perspektīvas atklājas – tā veidojās parka vienotā telpiskās koncepcijas struktūra.

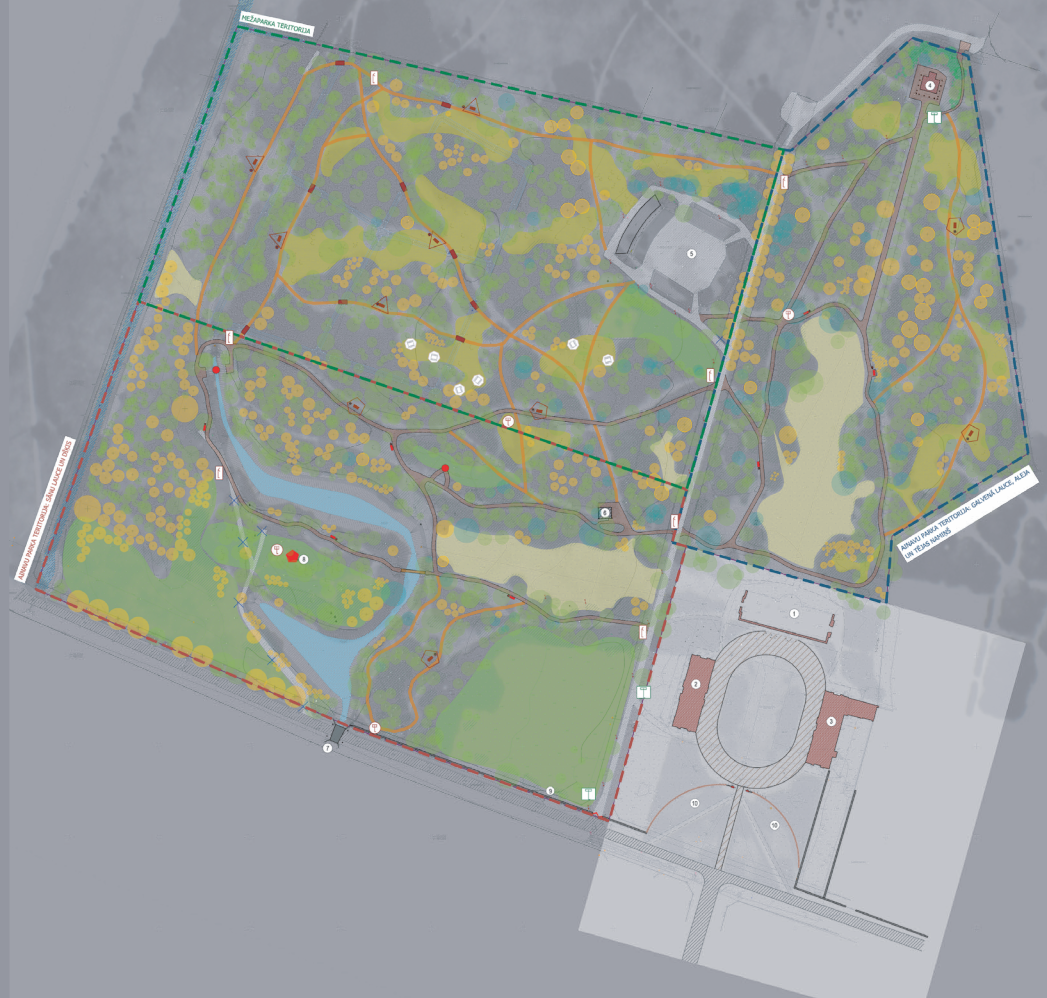

Bastejkalns (Rīga)

Elejas muižas parks

Georgs Kūfalts 1905. gadā izstrādāja Elejas muižas parka rekonstrukcijas projektu, respektējot un saglabājot Angļu parkam raksturīgo brīvo plānojumu, kas ir maksimāli tuvināts dabiskajiem apstākļiem, papildināts ar ūdens tilpnēm, gleznainām koku un krūmu grupām, likumotiem celiņiem, paviljoniem, skulptūrām un pieminekļiem. Kūfalta projekts paredzēja parku paplašināt ziemeļu virzienā, vienā galā izveidojot kapsētu, diemžēl šī projekta daļa netika pilnībā realizēta. Izbūvēta vienīgi kapsēta, ko Kūfalts bija izstrādājis detalizētāk. Kapsēta tapa 20. gadsimta sākumā – 1912. gadā uz salas, ko pa perimetru ieskāva plats - ar ūdeni pildīts kanāls. Kapsētai izveidoja tikai vienu ieeju un, lai uz to laiku nokļūtu, tika uzbūvēts sfinksu apsargāts tiltiņš. Vēsturiskais tilts un ieejas vārti ar stabiem un urnām ir saglabājušies līdz mūsdienām, lai gan sfinksu figūras un vārtu stabi stipri bojāti tika Pirmajā pasaules kara laikā. Vēlākajos gados kapu sfinksu statujas – pārvietoja uz Elejas muižas apbūves teritoriju, kur tās pussagruvušas stāv vēl šodien.

Elejas muižas parka ainavas labiekārtojuma plāns (2018) Autors: SIA Veido Vidi

Parka telpisko struktūru veido - centrālā lauce, kas stiepjas no pils līdz Tējas paviljonam; parādes laukums starp muižas ēkām, kas ir atklāta un svinīga parka daļa; parka lauces, ko ieskauj kokaugu grupas un alejas, kas iezīmē parka galvenās asis; ūdens tilpnes ar tiltiņu, savienojot parka atklāto lauci un mežaino daļu; atjaunots arkveida laukakmeņu žogs, kas iezīmē muižas ansambļa centrālo fasādi; rotundas drupas vēl gaida savu atdzimšanu.

Elejas parkā sastopamas - no vietējām sugām visvairāk ir liepu, ozolu, kļavu, ošu un bērzu, mazākā skaitā ir melnalkšņi, purva bērzi, gobas, pīlādži un citi; no krūmiem visvairāk ir lazdu un grimoņu, ir arī ievas; no svešzemju sugām ir Eiropas liepas, platlapu liepas, lapegles, zirgkastaņas, Veimuta priedes, kalnu kļavas.

Šobrīd Elejas parks ir pielāgots tūrisma vajadzībām, attīstot infrastruktūru, kas piesaista interesentus un dod iespēju organizēt dažādus pasākumus – pastaigu takas ar atpūtas vietām, vides objekti un izstāžu zāle.

Žagares muižas parks

1898. gadā Georgs Kūfalts veica Žagares muižas parka rekonstrukciju pēc Angļu stila parku tradīcijām, papildinot arī veco parka daļu. Jāatzīst, ka parks saglabājis savu majestātiskumu un apburošo auru arī šodien, izceļot Kūfalta plānošanas veģetācijas izvēlē. Mazākā jeb vecā parka daļa ap pili asociējas ar Zubovu, kurš līdz 1858. gadam valdīja Žagarē. Pēc kļūšanas par īpašnieku Narškins un viņa dēls Georgijs sāka rūpēties par jaunā parka izveidi un vecās muižas remontu. Kūfalta projekts paredzēja parka paplašināšanu un daudzveidības palielināšanu gan no dendroloģiskā viedokļa, gan papildinot pastaigu maršrutus.

Žagares muižas parka ainavas labiekārtojuma plāns (2013) Autors: Sī "VILNIAUS PLANAS"

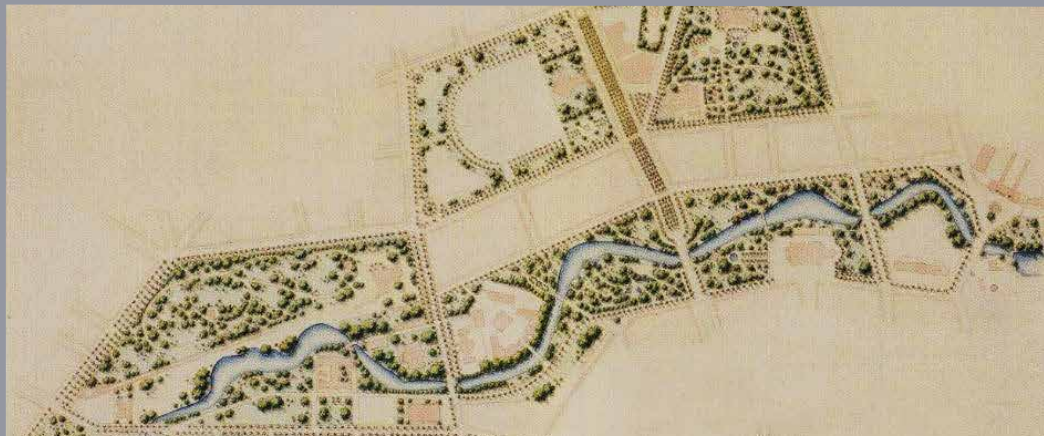
Parka telpisko struktūru veido centrālais parādes laukums, lauce ar strūklaku un terasēm pie muižas fasādes, kas bija svinīga parka daļa ar krāšņiem apstādījumiem. Vairākas lauces veidojas arī parka ainaviskajā daļā, mijoties ar brīvi apaugušām parka daļām un līkumotiem pastaigu celiņiem, atklājot izcilas skatu līnijas gan uz parku, gan uz apkārtējo lauku ainavu. Neatņemama parka telpiskās struktūras sastāvdaļa ir arhitektūras objekti – vairākas muižas ēkas, kas saglabājušās arī mūsdienas ar dažādām funkcijām, kur izceļas zirgu audzēšanas kultūra, saglabājoties manēžai, kas kā lauce, iekļaujas parka struktūrā.

Viens no izcilākajiem Kūfalta mantojumiem, kas saglabājies parkā, ir dižskābaržu audze. Parkā izveidota arī dendroloģiskā taka, kurā atzīmēta un piedāvāta informācija par 15 retiem kokiem – piemēram, Veimuta un melno priedi, kalnu kļavām, Eiropas lapeglēm, sarkano ozolu, sudraba kļavu u.c..

Šobrīd Žagares muižas parks ir aktīvs dabas tūrisma objekts un parkā tiek veikta rekonstrukcija, atjaunojot parka telpisko struktūru, papildinot stādījumus, kā arī nodrošinot nepieciešamo labiekārtojumu. Paralēli tiek papildinātas arī muzeja ekspozīcijas ar interaktīviem materiāliem par Kūfalta mantojumu un veikumu.

Kūfalta pirmais lielais darbs Rīgā bija Bastejkana pārbūve. Vēlāk viņš projektējis un labiekārtojis Kanālmalas, Esplanādes, Arkādijas parka un Mežaparka apstādījumus, veidojis arī Rīgas Zooloģiskā dārza teritoriālo plānojumu. Viņš ir autors Mežaparka plānojuma pirmajai kārtai (1901. gads), kas bija pirmā dārzu pilsēta mūsu reģionā. Ārpus Rīgas viņš veidojis parkus Cīravas un Kazdangas muižās Kurzemē, Elejas muižā Zemgalē.

Rīgas pilsētas apstādījumu situācijas plāns ar kanālu, Bastejkalnu, Esplanādi un Vērmanes dārzu. G.Kūfalts. 1903.gads

Profesionālās dzīves, 35 gadu garumā, Kūfaltam Rīgā bija gan jādibina dārzniecība ar siltumnīcām, gan jābagātina parki ar introducētām sugām, ko jau sen pazina Eiropā, bet šeit tas radīja izbrīnu un prasīja lielas pūles, jo Latvijas klimatā daudzas retas sugas gāja bojā. Kūfalts ne tikai plānoja un vadīja darbus, rūpējās par materiālu sagādi, bet arī apsekoja jau vecus parkus, plānoja to kopšanu un atjaunošanu. Jāatzīst, ka tieši ar viņa darbu Rīgas parki un dārzi kļuva ne tikai par bagāto kungu privilēģiju, bet bija pieejami visiem iedzīvotājiem ikdienā. Mūsdienu skatījumā – tas bija publisko apstādījumu veidošanās jeb ārtelpas rašanās laiks Rīgā, par ko šobrīd daudz runājām un diskutējam, bet gandrīz pirms 140 gadiem Georga Kūfalta veidotie pilsētas publiskie apstādījumi būtiski mainīja “Rīgas vaibstus”, ko šodien uztveram kā neatņemamu pilsētvides daļu.

Interreg V-A Latvijas - Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas 2014.–2020. gadam projekts LLI-444 Jaunu ilgtspējīgu risinājumu integrācija kultūras mantojumā/ NovelFor-Heritage.

Projekta mērķis ir palielināt kultūras mantojumu objektu – muižu parku – tūrisma potenciālu, nodrošinot mūsdienīgu pieeju, objektus un pakalpojumus klasiskajos muižu parkos.

Projektu līdzfinansē Interreg V-A Latvijas - Lietuvas pārrobežu sadarbības programma 2014.–2020. gadam

Projekta kopējais budžets ir 851 016,93 EUR, ERAF finansējums – 723 364,38 EUR